

DOI: 10.31866/2410-1311.37.2021.235997

УДК 008:323.15(100=161.2)

МИСТЕЦЬКО-ДУХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Денькович Василь Степанович

Аспірант,

ORCID: 0000-0001-8725-6428, e-mail: denkovych.vasyl@gmail.com,

Київський національний університет культури і мистецтва,

вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133

Для цитування:

Денькович, В.С. (2021). Мистецько-духовний потенціал культури української діаспори. *Питання культурології*, (37), 53-60. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.37.2021.235997>.

Анотація

Мета статті — висвітлити специфіку розвитку культури української діаспори, означити її мистецько-духовний потенціал та окреслити роль у збереженні сутнісних етнічних констант. Методологія дослідження передбачає застосування аналітичного підходу для виокремлення основних стратегій розвитку культури діаспори. Порівняльний метод використовується задля висвітлення специфіки взаємодії між культурою України та діаспори. Метод зіставлення залучено для наголошення на результативності розвитку культури діаспори для сьогодення. Наукова новизна. В статті окреслено значення української діаспори як транслятора та продовжувача культурних традицій України. Визначено її мистецько-духовний потенціал, який полягає у збереженні сутнісних етнічних чинників та впливі на сучасну культурно-мистецьку практику України. Висновки. Культурні зміни зумовлені процесами взаємодії різних культур (як в межах однієї країни, так і між окремими державами). Унаслідок збільшення інтеграційних процесів важливу роль відіграє проблема збереження цінностей кожної культури. Доведено, що у культурі української діаспори відбулося своєрідне консервування основних константних характеристик, притаманних українській культурі. Напрями її розвитку насамперед були пов'язані зі збереженням етнічної ідентичності. Автори використовували фольклорний матеріал, тематику та інструментарій, що притаманні українській етнічній культурі. Водночас відсутність ідеологічних перепон сприяла формуванню вільного простору для творчості, внаслідок чого діаспора почала розвиватися більш прогресивно, виступаючи орієнтиром для української культури сьогодення. Отже, культурна спадщина представників діаспори може належати як українській культурі, так і світовій.

Ключові слова: діаспора; духовна культура; Україна; культурна ідентичність; фольклор

Вступ

Упродовж останніх років посилюється інтерес до дослідження діаспори, адже розвиток української культури здійснювався не лише на території нашої держави, а й за її межами. Чимало для збереження та розвитку етнічної української культури відіграла діаспора. Тому можемо говорити про формування окремого напрямку розвідок діаспори — діаспорознавство. «Відновлення сучасного українського культурного простору спонукає до пізнання і вивчення не тільки материкової культури, але і її діаспорної гілки. З часу проголошення державної незалежності України значно активізувалися наукові дослідження діаспори, що маніфестують зародження нового напрямку наукового пошуку гуманітарного профілю — діаспорознавство» (Виткалов, 2012, с. 276). Тож актуальним завданням є дослідження ролі діаспори як чинника розбудови національної культури сьогодення.

Дослідження здобутків української науки у періодичних виданнях українців США та їх потенціалу як засобу збереження національної ідентичності здійснює у своїй праці Л. Біловус (2016). Досягнення сучасної монографічної літератури, присвяченої проблемам розвитку культури української діаспори кінця XIX–XX ст. підкреслені в публікації В. Виткалова (2012). Внесок діячів у розвиток культури української діаспори розглянуто в працях О. Гайдичук (2019) та В. Дутчак (2018). Національно-політичні та духовно-культурні аспекти дослідження феномена діаспори окреслено І. Ключковською та Н. Гумницькою (2011). Розвідки, пов'язані з діяльністю культурно-музичних осередків української діаспори в країнах Північної Америки кінця минулого століття здійснює В. Чайка (2018; 2019).

Водночас недостатньо розкритими залишаються сучасні мистецькі практики української діаспори, які розвивалися подекуди більш прогресивно внаслідок відсутності ідеологічних перепон та стали певним орієнтиром для сучасної української культури.

Мета статті

Мета статті полягає у висвітленні специфіки розвитку культури української діаспори, означенні її мистецько-духовного потенціалу та окресленні ролі у збереженні сутнісних етнічних констант. Методологія передбачає застосування аналітичного підходу для виокремлення основних стратегій розвитку культури діаспори. Порівняльний метод використовується задля висвітлення специфіки взаємодії між культурою України та діаспори. Метод зіставлення залучено для наголошення на результативності розвитку культури діаспори для сьогодення. Наукова новизна. В статті окреслено значення української діаспори як транслятора та продовжувача культурних традицій України. Відзначено її мистецько-духовний потенціал, який полягає у збереженні сутнісних етнічних чинників та впливі на сучасну культурно-мистецьку практику України.

Виклад матеріалу дослідження

Культура є системою, що динамічно розвивається. Всі її компоненти нерозривно пов'язані між собою та істотно впливають один на одного. Безперечно

культурна мінливість обумовлена процесами взаємодії різних культур, як в межах однієї країни, так і між окремими державами. Водночас внаслідок збільшення інтеграційних процесів важливу роль відіграє проблема збереження цінностей кожної культури. «Процес об'єднання світових суспільних цінностей та національних культур породжує одну з головних проблем сучасності — проблему ідентичності. Бувши носієм конкретної етнокультурної, національної спільності, сучасна людина відчуває необхідність зберегти цю унікальність та передати її майбутнім поколінням» (Біловус, 2016, с. 318).

Одним з чинників, що впливає на культурний образ світу, є переселення різних груп людей. Це явище має перманентний характер. Проте певні події політичного, соціального та економічного розвитку країни можуть спричинити більшу інтенсивність міграції. Такими чинниками, які вплинули на зміну проживання багатьох українців стали: Перша та Друга світові війни, політика уряду. Була й суб'єктивна мотивація, яка зумовила від'їзд з рідних домівок українців, що у пошуках нової батьківщини оселялись у Канаді, США та інших країнах. Наразі четверта хвиля еміграції відбувається і в наші часи, яка почасти пов'язана з економічними чинниками.

Попри міграційні процеси, які відділили певну частину українців від їх історичних земель, етнічний ціннісний вимір продовжував розвиватися за межами України. Доречно вважати навести думку І. Ключковської та Н. Гумницької (2010) щодо можливості вважати надбання різних діячів та митців діаспори таким, що відсилає до українського культурного модусу: «Культурні надбання української діаспори є насамперед надбанням України, а лише потім — світової цивілізації (під культурним надбанням розуміємо досягнення в усіх сферах людської діяльності, зокрема гуманітарній, природничій, технічній, суспільній, політичній)». Зазначимо, що культурний модус формується унаслідок взаємопов'язаних дій, що перетворюються на основі цінностей, норм і зразків, які мали соціально значущий характер.

Наголосимо, що протягом ХХ ст. на території України відбувалися події, які подекуди унеможливлювали розвиток національної культури, що б відтворювала основи етнічної неповторності та демонструвала зв'язки з фольклорними витоками (різноманітні заборони, русифікація та ін.), а в діаспорі це було не лише можливо, а й становило нерідко сутність тих мистецьких, просвітницьких подій, які відбувались. «Найбільш питомо етнічність українців за кордоном збереглася саме в контексті активного розвитку культурно-просвітницького напрямку діяльності. Відомо, що у 30-ті рр. ХХ ст. на території північноамериканських країн діяло майже 40 драматичних гуртків і народних хорів, успішно функціонували курси з підготовки вчителів української мови, активно діяли робітничі будинки, пропагуючи культурно-просвітницьку діяльність» (Чайка, 2018, с. 27). При цьому у міру сил здійснювалась підтримка зв'язків із рідними землями та культурними центрами на батьківщині. Тому що туга від розлуки з землею пращурів була ще одним чинником, який впливав на формування стійкого інтересу до сфери народної української культури; спонукала митців-емігрантів включати у свій репертуар окрім зарубіжних ще й українські музичні твори, у такий спосіб популяризуючи українську культуру, музику і пісні за кордоном (Гайдичук, 2019).

І хоча культура діаспори зуміла зберегти витoki української етнічної ментальності, однак її духовно-мистецький компонент, на відміну від інших чинників (політичних, економічних, соціальних) виявився найбільш болючим для вихідців з України.

Розвиток культури в українській діаспорі здебільшого пов'язаний зі збереженням етнічної ідентичності, яка мало піддається змінам, залишаючись стабільною. Важливу соціальну роль у згуртуванні представників діаспори відігравали різноманітні об'єднання, зокрема релігійного характеру, які були спрямовані на підтримку життєдіяльності громадян — вихідців з України. Водночас духовно-інтеграційну функцію мали мистецькі проєкти, завдяки яким відбувалось своєрідне «консервування» тих форм творчої активності, що були характерні до від'їзду з теренів України.

Найпоширенішими були хорові колективи, які утворювалися при церквах та орієнтувалися переважно на духовний репертуар. Неабияку роль відігравали й молодіжні об'єднання, при яких функціонували також мистецькі колективи. Саме збереженню національної самосвідомості та ідентичності сприяла діяльність молодіжних організацій — вони організовували свята, концерти, до яких долучались хори, оркестри, ансамблі (Чайка, 2018). Репертуар міг охоплювати ширший спектр і складався не лише з творів, привезених з України — фольклор, авторські твори українських композиторів, а й тих, що були подібними до фольклорних зразків, але мали сучасне авторство. Важливе місце у культурі діаспори мав музичний інструментарій, який також був символічно пов'язаний з ідентичністю українського народу. Це насамперед колективи, подібні до трієстих музик. Чимале значення мав також розвиток майстерності гри на бандурі, що був уособленням історичного минулого українців та зв'язком з батьківщиною. Можна зазначити активність творчої комунікації між бандуристами США та України, що проявляється на рівні гастрольних подорожей, а також «спільних проєктів навчання молоді гри на бандурі в літніх таборах» (Дутчак, 2018, с. 93). Нині культурна співпраця між діячами діаспори та Україною набуває системного характеру та проявляється через різні форми спільної навчально-комунікативної діяльності.

На основі української народної пісенності утворюється сучасна композиторська практика, яка має яскраво виражену патріотичну спрямованість. Автори не лише почали використовувати народний матеріал, тематику та інструментарій, що притаманні українській етнічній культурі, але й отримали можливість розвивати мистецьку практику без огляду на ідеологічну складову. Наприклад, «деякі стилі (рококо, модернізм, класицизм, неокласицизм, неофольклоризм), техніки (атональність, електронна музика), жанри та нетрадиційні інструментальні складки виникли в інструментальній музиці української діаспори раніше, ніж в Україні» (Чайка, 2019, с. 112). Цьому є ряд пояснень, адже звернення до авангардних композиторських технік було фактично під заборону в радянській Україні. Натомість у країнах Північної Америки були відсутні обмеження політико-ідеологічного плану щодо свободи творчості, а також існувала можливість ознайомлюватись зі здобутками провідних композиторів-новаторів, чиї твори можна було почути не лише під час гастролей, але й у записі.

Неабияку роль у формуванні підґрунтя для розвитку культурного потенціалу мало заснування приватних закладів, зокрема й тих, що сприяли розвитку му-

зичної освіти — це Український музичний інститут Америки (УМІА) в Нью-Йорку, що має декілька філій в американських містах. Також нерідкою була практика заснування мистецьких курсів, де здійснювалось згуртування професіоналів та любителів музики.

■ Висновки

Доведено, що у культурі української діаспори відбулося своєрідне консервування основних константних характеристик, притаманних українській культурі. Напрями її розвитку насамперед були пов'язані зі збереженням етнічної ідентичності. Автори використовували фольклорний матеріал, тематику та інструментарій, що притаманні українській етнічній культурі. Водночас відсутність ідеологічних перепон сприяла формуванню вільного простору для творчості, внаслідок чого діаспора почала розвиватися більш прогресивно, виступаючи орієнтиром для української культури сьогодення. Отже, культурна спадщина представників діаспори може належати як українській культурі, так і світовій.

Зазначимо, що розвідки в напрямі діаспорознавства є перспективними й дозволять системно вивчати діаспору та її культурно-соціальне значення.

■ Список використаних джерел

- Біловус, Л. І. (2016). Діяльність НТШ та питання української науки у періодичних виданнях українців США як засіб збереження національної ідентичності. *Молодий вчений*, 9(36), 318–324.
- Виткалов, В. Г. (2012). Музична культура української діаспори кінця XIX–XX століть крізь призму сучасної монографічної літератури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, 18(2), 276–278.
- Гайдичук, О. С. (2019). Внесок вихідців Бережанщини в музичну культуру західної української діаспори. *Культура і сучасність*, 1, 234–240.
- Дутчак, В. (2018). Мистецькі здобутки бандуристів української діаспори США. *Американська історія та політика*, 5, 86–95. <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2018.05.86-95>
- Ключковська, І., & Гумницька, Н. (2010, 11 березня). *Українська діаспора в об'єктиві сучасності – національно-політичний та духовно-культурний феномен (перша – третя хвилі еміграції)*. <https://miok.lviv.ua/?p=379>
- Чайка, В. В. (2018). Розвиток культурно-музичних осередків української діаспори в країнах Північної Америки кінця XX – початку XXI ст. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, 29(68), 2, 26–30.
- Чайка, В. В. (2019). Композиторська творча діяльність представників північноамериканської української діаспори другої половини XX ст. *Вчені записки Таверійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, 30(69), 4, 111–116.

■ References

- Bilovus, L. I. (2016). Diialnist NTSh ta pytannia ukrainskoi nauky u periodychnykh vydanniakh ukrainsiv SShA yak zasib zberezhenia natsionalnoi identychnosti [NTSh activity

- and issues of Ukrainian science in periodicals of Ukrainians in the USA as a means of preserving national identity]. *Molodyi vchenyi*, 9(36), 318–324 [in Ukrainian].
- Chaika, V. V. (2018). Rozvytok kulturno-muzychnykh osередkiv ukrainskoi diaspori v krainakh Pivnichnoi Ameriky kintsia XX – pochatku XXI st. [Development of cultural and musical centers of the Ukrainian diaspora in North America in the late twentieth and early twenty-first century]. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University series "Historical Sciences"*, 29(68), 2, 26–30 [in Ukrainian].
- Chaika, V. V. (2019). Kompozytorska tvorcha diialnist predstavnykiv pivnichnoamerykanskoi ukrainskoi diaspori drugoi polovyny XX st. [Composer's creative activity of representatives of the North American Ukrainian diaspora of the second half of the 20th century]. *Scientific notes of Taurida National V. I. Vernadsky University series "Historical Sciences"*, 30(69), 4, 111–116 [in Ukrainian].
- Dutchak, V. (2018). Mystetski zdobutky bandurystiv ukrainskoi diaspori SShA [Artistic achievements of bandura players of the Ukrainian diaspora in the USA]. *American History and Politics*, 5, 86–95. <https://doi.org/10.17721/2521-1706.2018.05.86-95> [in Ukrainian].
- Haidychuk, O. S. (2019). Vnesok vykhidtsiv Berezhanshchyny v muzychnu kulturu zakhidnoi ukrainskoi diaspori [The contribution of Brzezany natives to the musical culture of the Western Ukrainian diaspora]. *Culture and Contemporaneity*, 1, 234–240 [in Ukrainian].
- Kliuchkovska, I., & Humnytska, N. (2010, March 11). *Ukrainska diaspora v ob'iektyvi suchasnosti – natsionalno-politychnyi ta dukhovno-kulturnyi fenomen (persha – tretia khvyli emihratsii)* [Ukrainian diaspora in the lens of modernity – a national-political and spiritual-cultural phenomenon (the first – the third wave of emigration)]. <https://miok.lviv.ua/?p=379> [in Ukrainian].
- Vytkalov, V. H. (2012). Muzychna kultura ukrainskoi diaspori kintsia XIX – XX stolit kriz pryzmu suchasnoi monohrafichnoi literatury [Musical culture of the Ukrainian diaspora of the late 19th–20th centuries through the prism of modern monographic literature]. *Ukrainian culture: past, modern and ways of development*, 18(2), 276–278 [in Ukrainian].

ARTISTIC AND SPIRITUAL POTENTIAL OF THE UKRAINIAN DIASPORA'S CULTURE

Vasyl Denkovych

PhD student,

ORCID: 0000-0001-8725-6428, e-mail: denkovych.vasyl@gmail.com,

Kyiv National University of Culture and Arts,

Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to highlight the special characteristics of the development of the culture of the Ukrainian diaspora, to determine its artistic and spiritual potential, and to outline its role in preserving the essential ethnic constants. The research methodology involves

the application of an analytical approach to identify the main strategies for the development of the diaspora's culture. The comparative method is used to highlight the interaction between the culture of Ukraine and the diaspora. The comparison method is applied to emphasize the effectiveness of the development of the diaspora's culture for the present day. Scientific novelty. The article outlines the importance of the Ukrainian diaspora as a translator and successor of the cultural traditions of Ukraine. The article determines its artistic and spiritual potential, which consists in preserving the essential ethnic factors and influencing the modern cultural and artistic practice of Ukraine. Conclusions. Cultural changes are caused by the processes of interaction between different cultures (both within the same country and between individual states). Due to the increase in integration processes, the challenge of preserving the values of each culture is essential. It has been proved that in the culture of the Ukrainian diaspora there was a kind of preservation of the main constant characteristics inherent in Ukrainian culture. The directions of its development were primarily related to the preservation of ethnic identity. The authors used folklore material, themes, and tools inherent in Ukrainian ethnic culture. At the same time, the absence of ideological barriers contributed to the formation of free space for creative work, as a result of which the diaspora began to develop more progressively, acting as a reference point for today's Ukrainian culture. Thus, the cultural heritage of the diaspora could belong to both Ukrainian and world culture.

■ **Keywords:** diaspora; spiritual culture; Ukraine; cultural identity; folklore

■ ХУДОЖЕСТВЕННО-ДУХОВНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ КУЛЬТУРЫ УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЫ

■ **Денькович Василий Степанович**

■ *Аспирант,*

ORCID: 0000-0001-8725-6428, e-mail: denkovych.vasyl@gmail.com,

Киевский национальный университет культуры и искусства,

Киев, Украина

■ **Аннотация**

Цель статьи — осветить специфику развития культуры украинской диаспоры, определить ее художественно-духовный потенциал и очертить роль в сохранении сущностных этнических констант. Методология исследования предполагает применение аналитического подхода, что позволило выделить основные стратегии развития культуры диаспоры. Сравнительный метод используется для освещения специфики взаимодействия между культурой Украины и диаспоры. Метод сопоставления привлечен для подчеркивания результативности развития культуры диаспоры для современности. Научная новизна. В статье обозначено значение украинской диаспоры как транслятора и продолжателя культурных традиций Украины. Отмечен ее художественно-духовный потенциал, который заключается в сохранении сущностных этнических факторов и влиянии на современную культурно-художественную практику Украины. Выводы. Культурные изменения обусловлены процессами взаимодействия различных культур

(как в пределах одной страны, так и между отдельными государствами). Вследствие увеличения интеграционных процессов важную роль играет проблема сохранения ценностей каждой культуры. Доказано, что в культуре украинской диаспоры произошло своеобразное консервирование основных константных характеристик, присущих украинской культуре. Направления ее развития в первую очередь были связаны с сохранением этнической идентичности. Авторы использовали фольклорный материал, тематику и инструментарий, присущие украинской этнической культуре. В то же время отсутствие идеологических преград способствовало формированию свободного пространства для творчества, в результате чего диаспора начала развиваться более прогрессивно, выступая ориентиром для украинской культуры современности. Итак, культурное наследие представителей диаспоры может принадлежать как украинской культуре, так и мировой.

■ **Ключевые слова:** диаспора; духовная культура; Украина; культурная идентичность; фольклор